

ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Матеріали круглого столу,
м. Рівне, 23 вересня 2020 року

Укладач: **Н. П. Волян**, завідувачка науково-методичного відділу Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки

Науковий редактор, редагування: **О. Л. Промська**, заступниця директорки Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки, канд. історичних наук

Відповідальний за випуск: **В. П. Ярошук**, директорка Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки, канд. історичних наук, заслужений працівник культури України

Посилення спроможності публічних бібліотек в контексті цифровізації суспільства : матеріали круглого столу, м. Рівне, 23 верес. 2020 р. / Рівнен. обл. універс. наук. б-ка, Рівнен. обл. від-ня Укр. бібл. асоц. ; уклад.: Н. П. Волян ; наук. ред., редагування: О. Л. Промська ; відп. за вип.: В. П. Ярошук. – Рівне : [б. в.], 2020. – 44 с.

До збірника увійшли тези повідомлень та публікації учасників круглого столу «Посилення спроможності публічних бібліотек в контексті цифровізації суспільства», який відбувся онлайн 23 вересня 2020 року за ініціативи Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки та громадської організації «Рівненське обласне відділення Української бібліотечної асоціації».

У матеріалах збірника висвітлено питання формування та розвитку цифрових знань та компетентностей сучасної людини через послуги публічних бібліотек міст та сільської місцевості; ролі інформації та інформаційної грамотності у створенні цифрових компетенцій громади; проблем формування цифрових компетенцій сучасного бібліотекаря тощо.

До збірника також включені програма онлайн-події та рекомендації, які були підготовлені за результатами круглого столу.

ЗМІСТ

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ У СТВОРЕННІ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ГРОМАДИ

Волян Н. П. Розвиток цифрової компетенції громадянина XXI століття	4
Молчанова С. М. Медіаосвіта в бібліотеці: здобутки і завдання	8

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ДЛЯ ЖИТТЯ: НАВИКИ, ЯКІ ПОТРІБНІ ГРОМАДЯНИНУ

Чміль Л. В. Бібліотека у зручному форматі	11
Усович І. В., Поліщук П. С. Адаптація бібліотечних послуг для незрячих та слабозорих до «життя у цифрі» <i>(з досвіду роботи Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки)</i>	13
Боболович М. І. Зробимо життя комфортним: е-сервіси для громади	16
Волкова С. О. Розвиток мовних компетенцій засобами діджитал	18

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕКАРЯ

Промська О. Л. Цифрові компетенції сучасного бібліотекаря	22
Глазунова Л. В., Вірютіна К. М. DigiSkills бібліотекаря: можливості дистанційної освіти	24
Ступницька С. П. Бібліотечні послуги для сприяння цифровізації громад регіону: за результатами моніторингів, проведених Рівненською ОУНБ у 2020 році	27
Програма круглого столу «Посилення спроможності публічних бібліотек в контексті цифровізації суспільства»	40
Рекомендації круглого столу «Посилення спроможності публічних бібліотек в контексті цифровізації суспільства»	42

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ У СТВОРЕННІ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ГРОМАДИ

Розвиток цифрової компетенції громадянина XXI століття

*Волян Наталія Петрівна,
завідуюча науково-методичним
відділом КЗ «Рівненська обласна
універсальна наукова бібліотека»
РОР*

У європейських країнах формування та розвиток цифрової компетентності (скорочена назва DigComp) є стратегічним напрямом соціально-економічних реформ. Система цифрової компетенції громадян є інструментом підвищення рівня знань та навиків у галузі цифрових технологій.

«DigComp» – це стратегічний документ, що розроблений спільноту європейських країн, які створюють освітні стандарти на основі співпраці фахівців із таких сфер, як промисловість, освіта і підготовка кадрів, зайнятість, а також соціальних партнерів.

Цифрова компетентність¹ визнана ЄС однією з восьми ключових² компетентностей для навчання протягом усього життя і охоплює 21 дескриптор³, які систематизовані у п'ять тематичних блоків:

1. Інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними.
2. Комунікація та взаємодія.
3. Цифровий контент.
4. Безпека.
5. Вирішення проблем.

Саме у 2-му блоці «Комунікація та взаємодія» описана найбільша кількість цифрових вмінь та навичок, якими має володіти громадянин, зокрема «вміння завдяки використанню цифрових технологій взаємодіяти, працювати з даними, контактувати із суспільством, користуватися державними та приватними цифровими сервісами; знання правил поведінки та етикету в цифровому середовищі; управління цифровою ідентичністю – вміння створювати та управляти акаунтами».

DigComp переважно застосовується для розробки навчальних програм для освіти, набуття навичок та зайнятості.

¹Цифрова компетентність – це впевнене, критичне і відповідальне використання та взаємодія з цифровими технологіями для навчання, професійної діяльності (роботи) та участі у житті суспільства. Включає цифрову та інформаційну грамотність, комунікацію та співпрацю, створення цифрового контенту (зокрема програмування), кібербезпеку та вирішення проблем.

²Основні компетенції сучасного громадянина, визначені в Рамковій програмі ключових компетенцій (ЄС), які спрямовані на створення засад для досягнення більш рівноправних і більш демократичних суспільств. Вони відповідають необхідності забезпечення всебічного та сталого розвитку, соціальної єдності та подальшого розвитку демократичної культури.

³Дескриптор – ключове слово або словосполучення, яке використовують для короткого позначення теми документа, що зберігається в базі даних інформаційно-пошукової системи.

За допомогою системи DigComp забезпечується процес перегляду і оновлення змісту навчальних програм у сфері ІКТ у галузі освіти дорослих. У різних країнах ЄС Програми підвищення кваліфікації вчителів включають систему DigComp задля розбудови їхньої цифрової компетентності. Готуються нові цифрові навчальні матеріали для вчителів, які включають, наприклад, масовий дистанційний відкритий курс викладання та оцінювання цифрової компетентності. Створюються кейси цифрової компетентності для вчителів та впроваджуються на національному та регіональному рівнях.

Програми освіти та навчання у третьому секторі також враховують систему DigComp. Члени європейської асоціації Telecentre Europe (нині «All Digital»)¹ підтримують діяльність центрів цифрової компетенції, центрів навчання ІКТ, центрів освіти дорослих, бібліотек по всій Європі. В таких культурно-освітніх осередках діти та дорослі можуть користуватися інтернетом, опановувати найновіші цифрові навички і стежити за розвитком технологій та місцевих громад. Серед проєктів асоціації:

– «BIBLIO – розвиток цифрових навиків та компетенцій бібліотекарів у Європі». Проєкт спрямований на усунення дефіциту навичок у бібліотечній сфері через цифрову трансформацію, яка змінює роль бібліотек і бібліотечних фахівців;

– «Компетенції для розумного міста (SMART-DEVOPS)». Проєкт спрямований на вирішення проблеми нестачі цифрових навичок в муніципальному секторі розумних міст і підтримує співробітників цього сектора в їхньому професійному розвитку. Очікується, що результати принесуть користь розумним містам і муніципалітетам, які прагнуть прийняти культуру, принципи і методи DevOps шляхом впровадження професійних профілів DevOps.

– «Соціальна хакадемія #HACKAD». Проєкт спрямований на розвиток цифрових навичок і компетенцій у молоді із неблагополучних сімей шляхом реалізації спільних освітніх заходів на основі методології спільної творчості соціальної хакадемії; розширення прав і можливостей молодих людей (віком 16–29 років), допомагаючи їм придбавати і розвивати цифрові навички для пошуку цифрових рішень соціальних проблем; підвищення потенціалу інструкторів з розвитку цифрових навичок у молоді, схильної до ризику, соціальної та цифрової ізоляції.

– «EMEDIA: Медіаграмотність і цифрове громадянство для усіх». Проєкт передбачає просування освіти шляхом підготовки і навчання активних і відповідальних громадян у цифровому світі.

– «CROWDDREAMING: Молодь – учасник цифрової культури (CDDC)». Проєкт направлений на поширення і розширення на європейському рівні передового досвіду в галузі підвищення цінності

¹All Digital («Telecentre Europe») – європейська некомерційна асоціація, що представляє телекомунікаційні центри та їхні мережі, навчальні центри в галузі ІКТ, центри освіти дорослих і бібліотеки, що фінансується державами ЄС (центр м. Брюссель). Сайт: <https://all-digital.org>.

цифрової культурної спадщини, як засобу інклюзивної освіти та поширення європейських цінностей серед молоді.

Іншими прикладами європейських ініціатив є проекти місцевих і регіональних органів влади, які покликані сприяти розвитку суспільства і цифрової економіки. Проекти передбачають розробку платформ, що пропонують впорядкований доступ до кейсу електронних сервісів, послуг і проектів громадянам, підприємцям, бізнесу, компаніям та місцевим адміністраціям (портал *Andalucia digital* («Андалусія діджитал»): <https://www.andaluciaesdigital.es>; Іспанія). Проект «*Pane e Internet*» («Хліб та інтернет»): <https://www.paneeinternet.it>; Італія) пропонує доступ до цифрових знань, онлайн-курсів та інформації про центри, в т.ч. публічні бібліотеки, які сприяють розвитку цифрових знань громадян через онлайн-курси комп'ютерної грамотності, семінари з використання платіжних онлайн-систем, цифрової безпеки для дітей та батьків, інформаційної етики, цифрових медіа для жінок, користування смартфоном, електронною книгою, ін.

В Україні стартував проект «Цифрова держава», який реалізується Міністерством цифрової трансформації у співпраці з різними відомствами для створення єдиної й дієвої онлайн-системи державних послуг – єдиний портал державних послуг «Дія» («Держава і я»; сайт: <https://diia.gov.ua/>) за яким передбачається створення онлайн-сервісів державних послуг задля побудови «Держави у смартфоні».

З січня 2020 року Українська бібліотечна асоціація (<https://ula.org.ua>) стала партнером проекту Міністерства цифрових трансформацій України «Дія. Цифрова освіта» (складова національного проекту «Дія»).

Відповідно до укладеного Меморандуму українські бібліотеки стануть першими офлайн-хабами проекту «Дія. Цифрова освіта», безкоштовно проводячи навчання населення на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності.

У Стратегії Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA)¹ на 2019–2024 рр. визначені основні стратегічні напрямки, де увага акцентується на таких ініціативах, як:

- Демонстрація вкладу бібліотек у досягненні Цілей сталого розвитку;
- Розробка, поширення і розповсюдження ключових ресурсів і матеріалів, які надихають професіоналів-бібліотекарів;
- Надання різних можливостей для спілкування і навчання бібліотекарів;
- Підтримка віртуальних мереж та підключень для безперервної співпраці;
- Розширення можливостей поля на національному та регіональному рівнях через посилення бібліотек та бібліотечних асоціацій;
- Забезпечення цільового навчання і професійного розвитку, ін.

¹IFLA – міжнародна організація, яка представляє інтереси бібліотечних та інформаційних працівників. Сайт: <https://www.ifla.org>.

Окремі міжнародні стандарти та рекомендації, розроблені спільнотою IFLA, просувають ідеї, спрямовані на впровадження цифрових технологій в бібліотечну практику, цифрову уніфікацію, оцифрування та формування колекцій, розвиток онлайн-ресурсів, впровадження стратегій медійної та інформаційної грамотності, розробку та впровадження відповідних освітніх програм навчання протягом усього життя для населення, розвиток інноваційних послуг для різних груп громад, професійний розвиток та спілкуванню бібліотекарів.

Завдяки цьому світова бібліотечна спільнота реагує на поточні проблеми та можливості, а також розширює можливості бібліотечної сфери для надання високоякісних послуг, що відповідають потребам громад, сприяє цифровій грамотності, інноваціям, збереженню спадщини і доступу до інформації для всіх користувачів.

Виклики, з якими стикається бібліотечна сфера через постійно зростаючу глобалізацію, можуть бути вирішені і подолані лише шляхом впровадження державних програм цифровізації бібліотечних закладів, підготовки і впровадження навчальних програм з урахуванням ключових компетентностей для навчання протягом життя, освітніх програмах, в т.ч. безперервної освіти для бібліотекарів, орієнтованих на вивчення та оцінку інформаційних потреб користувачів, розробку відповідних сервісів, управління та розвиток цифрових ресурсів та колекцій, застосування інформаційних і комунікаційних технологій до всіх аспектів бібліотечних та інформаційних продуктів і послуг тощо.

Бібліографічні посилання

1. Овчарук О. В. Стратегії розвитку ІК-компетентності у цифровому суспільстві: сучасні вимоги та міжнародні підходи / О. В. Овчарук // Інформ. бюл. / Ін-т інформ. технологій і засобів навчання НАПН України. – 2018. – № 3. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/> (дата звернення: 1.09.2020). – Назва з екрана.

2. Пасічник О. Дистанційне та змішане навчання інформатики / О. Пасічник // Дистанційне та змішане навчання інформатики. Технології та системи дистанційного навчання: Moodle. – Режим доступу: <http://dystosvita.blogspot.com/2018/02/digcomp-2017.html> (дата звернення: 1.09.2020). – Назва з екрана.

3. Гуменчук А. Складові цифрової культури бібліотечного фахівця / А. Гуменчук // Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. – 2020. – Вип. 5. – Режим доступу: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/205733> (дата звернення: 1.09.2020). – Назва з екрана.

4. Овчарук О. В. Рамка цифрової компетентності: інструмент для підвищення рівня компетентності громадян у галузі цифрових технологій / О. В. Овчарук // Інформ. бюл. / Ін-т інформ. технологій і засобів навчання НАПН України. – 2017. – № 33. – Режим доступу: <http://iitlt.gov.ua/upload/medialibrary/4e9/4e98178912cf9558aac84b388fd9da39.pdf> (дата звернення: 1.09.2020). – Назва з екрана.

5. DigComp 2.0: Система цифрової компетентності громадян / Рііна Вуорікарі, Ів Пюні, Стефані Карретеро, Лів ван ден Бранде. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1HkpSqv3ehhjflot6WwOH1nASR5zBXNL7/view> (дата звернення: 1.09.2020). – Назва з екрана.

6. Освіта на основі життєвих навичок: адвокаційн. модуль для керівних кадрів : мультимед. навч. курс. – Режим доступу: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53#1> (дата звернення: 1.09.2020). – Назва з екрана.

7. DigComp. Being digitally competent – a task for the 21st century citizen // EU science hub : the European Commission's science and knowledge service. – URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp>.

Медіаосвіта в бібліотеці: здобутки і завдання

*Молчанова Світлана Миколаївна,
завідуюча інформаційно-
бібліографічним відділом
КЗ «Рівненська обласна
бібліотека для дітей» РОР,
медіатренер*

Величезні обсяги інформації, які щодня оточують сучасну людину, вимагають від неї вміння аналізувати інформаційні потоки, захищатися від деструктивних впливів, розрізняти фейки та не піддаватися маніпуляціям. Сформувати ці практичні навички покликана медіаосвіта, актуальність якої сьогодні не викликає жодних сумнівів.

Медіаграмотність, як громадянська компетенція, особливо важлива в Україні, яка, на жаль, стала полем для інформаційних війн та пропагандистських кампаній. Це розуміють українські урядовці, зокрема, міністр культури та інформаційної політики Олександр Ткаченко в одному з телефірів нещодавно зазначив: «Ми почнемо розмову цього року про медіаграмотність. Воно може звучати страшно, але це дуже важлива історія, яка дозволить принаймні на рівні споживача відрізняти фейки від фактів, і почати мислити критично. Тому що, щоб ми не робили і як би ми не воювали, якщо ми самі не зможемо споживати той продукт, який з усіх боків на нас лізе, ніщо нас не захистить» [2].

Допомогти громадянам стати медіаграмотними покликані й бібліотеки, особливо в період, коли система медіаосвіти для різних вікових груп населення в країні перебуває на етапі становлення. В оновленій Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, схваленій Президією Національної академії педагогічних наук України йдеться, зокрема, про те, що «Медіаосвіта позашкільна спрямована на розвиток способів творчого самовираження особистості, має супроводжувати шкільну медіаосвіту, підсилювати її ефект. Базується переважно на діяльності позашкільних навчальних закладів, публічних (зокрема спеціалізованих дитячих) бібліотек, громадських організацій, на волонтерських і комерційних засадах; охоплює медіаосвіту батьків, сімейну медіаосвіту, використовується в межах психотерапевтичної і психолого-консультаційної допомоги» [1].

Розширення та трансформація традиційного напрямку роботи Рівненської обласної бібліотеки для дітей з формування інформаційної культури користувачів-дітей у комплексне формування основ медіаінформаційної грамотності розпочато у 2018 році. Щодо термінології, ми здебільшого використовуємо концепт «медіаінформаційна грамотність» – МІГ (media and informational literacy – MIL). Це сучасна стратегія ЮНЕСКО, що позначає комбінований набір компетенцій (знань, навичок і відносин), необхідних на сьогоднішній день для життя і роботи [3].

У тісній співпраці з закладами загальної середньої освіти Рівного бібліотека проводить заняття з основ медіаінформаційної грамотності для дітей на теми: «Медіасловничок для малечі», «Рекламна інформація», «Медіагігієна», «Медіапростір. Історія розвитку», «Безпечний інтернет» та ін.

Впроваджувати медіаосвітній напрямок роботи в бібліотеці неможливо без достатнього рівня медіакультури бібліотекарів, і для цього сьогодні є безліч можливостей: інтернет-ресурси, онлайн-курси, тренінги. Поширенню медіаграмотності в Україні активно сприяє неурядова організація Академія української преси (АУП). Завдяки участі у серії поглиблених тренінгів для тренерів з медіаграмотності, організованих АУП за підтримки Deutsche Welle Akademie, завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки отримала знання та навички не тільки за темами: «Соціальні мережі та гігієна», «Верифікація та фактчекінг», «Фейки та маніпуляції в медіа», «Професійні стандарти журналістики», а також з методології проведення тренінгів та отримала кваліфікацію «Тренер з медіаграмотності».

Наступним етапом стало проведення тренінгів з медіаграмотності для дорослих користувачів. Протягом 2019–2020 рр. проведено 17 тренінгів, залучено понад 300 учасників – бібліотекарів, методистів, вчителів. Методика проведення навчальних заходів, розроблена АУП, сприяла ефективному формуванню критичної дистанції до медіа, вміння розпізнавати якісні журналістські матеріали, декодувати медіатексти, аналізувати сюжети новин.

Завдяки співпраці з кабінетом виховної роботи та позашкільної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти до циклу тренінгів з медіаграмотності були залучені методисти районних, міських методичних кабінетів, ОТГ, які координують роботу шкільних бібліотек та бібліотекарі освітніх закладів області. Варто зазначити, що підтвердженням ефективності цієї діяльності є те, що серед переможців обласного етапу конкурсу «Шкільна бібліотека – 2020» у номінації «Медіакультура в бібліотечному просторі» є саме учасники проведених тренінгів.

1 березня 2019 року Рівненська ОБД долучилася до Всеукраїнського заняття з медіаграмотності «Не вір – перевір», яке було присвячене передвиборчим маніпуляціям. Захід відбувався за ініціативи міжнародної

організації IREX у межах проєкту «Вивчай та розрізняй» за підтримки посольства Сполучених Штатів Америки та посольства Великої Британії в Україні.

В умовах карантину через COVID-19 медіаосвітні заходи перейшли у інші формати. 9 липня цього року команда Рівненської ОБД, до якої увійшли наші читачі та друзі, взяла участь у цікавому заході – «Інтерактивні квізи як інструмент медіаграмотності для протидії фейкам і дезінформації про COVID-19». Організатор – голова правління ГО «Центр аналітики і розслідувань», керівник фактчек-проєкту «БезБрехні», медіатренер Олександр Гороховський. Проєкт реалізовано за підтримки АУП та InternewsУкраїна.

Наші учасники змагалися з командою Вінницького педагогічного університету: розв'язували практичні вправи на перевірку знань термінів і понять медіаграмотності, вмінь відрізнити фейки та маніпуляції. Знайти правильні рішення допомагали не тільки знання, а й гарний настрій та згуртованість. Онлайн-квіз засвідчив, що карантин не є перешкодою для тих, хто прагне нових знань, особливо, якщо це навчання в ігровому форматі, адже гра завжди супроводжується емоціями та позитивом.

Нові реалії – пандемія коронавірусу – підштовхують нас до впровадження нових форм роботи з користувачами, в т.ч. у медіаосвітньому напрямку. В найближчих планах бібліотеки – створення нового вебресурсу з медіаграмотності для користувачів-дітей, перенесення в онлайн-режим тренінгових занять для дорослих, адже актуальність теми не дозволяє зупинитися навіть в умовах тривалого карантину.

Бібліографічні посилання

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) // MediaSapiens : [сайт]. – Режим доступу: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontsepsiya-vprovadzhennya-mediaosviti-v-ukraini-nova-redaktsiya/> (дата звернення: 15.09.2020). – Назва з екрана.

2. Українцям слід підвищувати свою медіаграмотність – Ткаченко // Укрінформ : мультимедійна платформа іномовлення України. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3050060-ukraincam-slid-pidvisuvati-svou-mediagramotnist-tkacenko.html> (дата звернення: 15.09.2020). – Назва з екрана.

3. Media and Information Literacy // UNESCO. – URL: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-as-composite-concept/>.

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ДЛЯ ЖИТТЯ: НАВИКИ, ЯКІ ПОТРІБНІ ГРОМАДЯНИНУ

Бібліотека у зручному форматі

*Чміль Людмила Володимирівна,
завідуюча публічно-шкільною
бібліотекою с. Бронне
Березнівської ЦСПШБ*

Активна цифровізація усіх сфер життя потребує актуалізації та опанування нових знань та компетентностей. Бібліотеки перестають бути сховищами книг і перетворюються у інформаційні хаби, простори з великим ресурсним потенціалом.

Задля повноцінної участі у житті суспільства та успішної адаптації до змін на ринку праці сучасна людина потребує навчання протягом життя у справі цифрової грамотності. Інтеграція в цифрове середовище через ресурси та послуги – невідворотна об'єктивна необхідність публічних бібліотек.

Сільська бібліотека с. Бронне¹ є флагманом цифровізації через електронні ресурси, продукти та послуги, що пропонуються для різних цільових груп громади.

Бібліотека скористалася можливістю та успішно оволоділа цифровими навичками за сучасним форматом на онлайн-платформі з цифрової грамотності Міністерства цифрової політики України «Дія. Цифрова освіта», дистанційному курсі «Бібліотека – відкритий публічний простір», онлайн-курсі з медіаграмотності. Здобуті знання підтверджені відповідними сертифікатами.

Такі курси мають на меті допомогти навчитися вільно почуватися за комп'ютером, в Інтернеті, здобути нові цифрові компетенції людям різного віку.

Як результат бібліотека запровадила навчальні програми та заходи для відвідувачів різного віку:

- Основи комп'ютерної грамотності та Інтернет;
- Як користуватися гаджетами (смартфоном, планшетом);
- Соціальні мережі;
- Інтерактивне життя громадянина тощо.

У бібліотеці користувачі можуть безкоштовно отримати консультацію як користуватися онлайн-сервісом державних послуг «ДІЯ», як зареєструватися та використати онлайн-платформу, навчатись цифровій грамотності через платформу «Дія. Цифрова освіта».

Активною групою відвідувачів бібліотеки є вчителі, які опановують базові цифрові навички та онлайн-інструменти для організації якісного

¹За даними Броннівської сільської ради та території села проживає 891 особа.

навчального процесу та ефективної комунікації між вчителями, учнями, батьками. 10 вчителів місцевої школи скористались послугами бібліотеки. На батьківських зборах, де були присутні більше 50 чоловік, батькам школярів були запропоновані освітні навчальні серіали «Безпека дітей в Інтернеті», як протистояти кібербулінгу, про медійну грамотність та безпеку в Інтернеті.

З метою задоволення інформаційних потреб громади бібліотека систематично надає такі послуги:

- реєстрація до електронної черги на сайті Державної міграційної служби України для оформлення ID паспорта громадянина України та виїзду за кордон (40 користувачів);

- замовлення довідок про відсутність судимості (3 користувача);

- реєстрація на Порталі Пенсійного фонду (отримати довідки про заробітну плату, перевірити свій наявний стаж змогли 5 чоловік);

- як подати документи електронною поштою на призначення пенсії (2 користувача).

Завдяки електронним послугам з працевлаштування Державного центру зайнятості бібліотека допомогла зареєструватись 3 безробітним і отримати допомогу в розмірі 1000 грн.

Броннівська бібліотека уважно слідкує за появою нових продуктів та сервісів, що пропонує держава для вивчення і пропозиції громаді. Вона стала помічником при реєстрації особистих кабінетів на комунальних сервісах «Рівнегаз», «Рівнетеплоенерго», для участі у ЗНО, для онлайн-подання документів у вищі навчальні заклади, у електронній реєстрації на чергу в дошкільні навчальні заклади.

Електронний цифровий підпис – це те, без чого неможна здійснити більшість електронних операцій. Значна частина користувачів бібліотеки є клієнтами Приватбанку і за допомогою додатку Приват 24 за декілька хвилин отримували електронний підпис.

Бібліотека виступає цифровим майданчиком між владою та громадою через спільні онлайн-заходи, організовані Березнівською центральною районною бібліотекою, де відбуваються зустрічі представників місцевої влади та громади району.

Публічні бібліотеки стали соціальними партнерами медичних закладів Березнівщини. У ході першого етапу медичної реформи, саме сільська бібліотека надавала медичним працівникам автоматизоване робоче місце для реєстрації пацієнтів на сайті медичної інформаційної системи Doctor Eleks. Завдяки бібліотеці 250 жителів нашого села уклали договори з сімейним лікарем. Броннівська бібліотека пропонує лікарям сільської ради участь у відео-мостах із представниками галузі охорони здоров'я, а жителям – онлайн-консультації із лікарями, зокрема вузькими спеціалістами.

Сьогодні в сільській місцевості бібліотека відіграє ключову роль у зменшенні інформаційної та цифрової нерівності, що виникла у громаді.

Як соціокультурний комунікаційний центр бібліотека об'єднала громаду, пропонуючи інформаційні ресурси та послуги, що сприяють підвищенню обізнаності громадян з актуальних суспільно-політичних процесів, їх залученню до вирішення важливих суспільних завдань своєї громади та використання цифрових послуг для підвищення особистого потенціалу і розвитку, розширення можливостей працевлаштування, соціальної інтеграції та активного громадянства.

**Адаптація бібліотечних послуг
для незрячих та слабозорих до «життя у цифрі»**
(з досвіду роботи Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки)

*Усович Ірина Вікторівна,
завідувачка відділом
соціокультурної діяльності КЗ
«Рівненська обласна універсальна
наукова бібліотека» РОР*

*Поліщук Петро Степанович,
бібліотекар відділу
соціокультурної діяльності КЗ
«Рівненська обласна універсальна
наукова бібліотека» РОР,
тренер-консультант*

Останніми роками значно розширилися напрями діяльності бібліотек, які інтегруються у цифрове середовище і використовують його інструментарій для надання сучасних послуг. Еволюціонуючи в багатофункціональні інформаційні центри, бібліотеки відіграють важливу роль у забезпеченні права людини на вільний доступ до інформації.

Створюючи рівні можливості в отриманні інформаційних послуг для різних категорій населення, бібліотечні фахівці Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки (далі – Рівненська ОУНБ), зокрема, приділяють значну увагу проблемам обслуговування користувачів з порушеннями зору, що передбачає нові форми роботи.

Завдяки комп'ютеризації людина з вадами зору має практично рівні можливості доступу до текстової інформації порівняно зі зрячим користувачем. Проте робота з технікою потребує знань і навичок, отримати які можливо у спеціальних школах для слабозорих та незрячих чи при самостійному опануванні комп'ютера за допомогою програм екранного доступу.

Більше 15 років у Рівненській ОУНБ функціонує Інтернет-центр «Окуляр» для людей з порушеннями зору, який було відкрито за підтримки Посольства США в Україні. Центр, оснащений необхідним обладнанням

для незрячих та слабоворих, сприяє, перш за все, створенню безбар'єрного бібліотечного середовища, в якому відвідувач відчуває себе комфортно. У вільному доступі для відвідувачів – персональні комп'ютери із спеціальним програмним забезпеченням для незрячих та слабоворих, портативний тактильний дисплей Брайля, який для незрячої людини замінює монітор, клавіатуру і мишу, Daisy-плеєр, за допомогою якого можна прослухати аудіокниги та лише за декілька секунд віднайти у ній потрібний розділ, параграф, сторінку чи фразу.

У центрі працює бібліотекар-консультант, який допомагає слабоворим і незрячим відвідувачам оволодіти комп'ютером: за допомогою програм екранного доступу JAWS, NVDA користувачі вивчають клавіатуру, опановують текстові редактори, створюють і використовують електронну скриньку, реєструються та спілкуються у соціальних мережах, оволодівають методикою самостійного переведення документів у доступні формати.

У ХХІ столітті складно уявити життя без смартфона. Цей сучасний гаджет є універсальним помічником у повсякденному житті для людей з порушеннями зору. Прочитати текст документа, озвучити номінал купюри чи описати фото у соцмережі, така функція у смартфоні є необхідною для незрячих людей, адже вона значно полегшує їм життя. Але спершу сучасний девайс потрібно опанувати. Для цього в Інтернет-центрі «Окуляр» були організовані індивідуальні заняття по оволодінню сенсорним телефоном для незрячих та людей з порушенням зору з використанням спеціальних додатків штучного інтелекту. Одним із найпоширеніших таких додатків є Sullivan+. Він безкоштовний, досить зручний у використанні та допомагає незрячим та слабоворим, розповідаючи про навколишнє середовище, отримавши інформацію за допомогою камери смартфона.

Карантин, який розпочався в Україні у березні 2020 р. у зв'язку з пандемією коронавірусу, не став на заваді навчальному процесу. Адже всі учасники навчання швидко адаптувались до нових реалій та перейшли на дистанційну форму. Тренер Інтернет-центру «Окуляр» проводив свої заняття з користувачами за допомогою програм віддаленого доступу TeamViewer, AnyDesk та додатків Zoom, Viber.

Рівненська ОУНБ формує фонд аудіокниг сучасної української та світової літератури, однак озвучених книг сучасних місцевих письменників немає. У зв'язку з цим, у 2018 році працівники закладу розпочали роботу над створенням колекції аудіокниг відомих рівненських авторів. Книги начитуються бібліотекарями та волонтерами у бібліотечній студії звукозапису. Всі озвучені файли ретельно редагуються та переводяться у відповідні формати для подальшого використання слабоворими та незрячими відвідувачами бібліотеки. 3 грудня 2019 року

Рівненська ОУНБ публікує власний контент на окремому сайті «Аудіобібліотека» (<http://audio.lib.rv.ua/>).

Обласна бібліотека, використовуючи цифрові інструменти, адаптує свої послуги для незрячих та слабоворих відвідувачів. Так, з 2018 року розпочалася робота над створенням аудіоверсій пішохідних екскурсій найстарішими вулицями Рівного, які здобули велику популярність серед рівнян та гостей міста. Тексти екскурсій адаптовуються та озвучуються працівниками бібліотеки для людей з порушеннями зору з урахуванням порад фахівців щодо сприйняття, розуміння, особливостей тактильного знайомства з об'єктами показу, міського орієнтування. Після того як аудіоверсія екскурсії готова, бібліотекар створює її віртуальний аудіотур на платформі аудіогідів *izi.TRAVEL* (<https://izi.travel>), де Рівненська ОУНБ зареєстрована як контент-провайдер. Це дає можливість власникам смартфонів на iOS і Андроїд почитати, подивитися та послухати цікаві історії минулого міста через мобільний додаток *izi.TRAVEL*.

Як правило такий тур містить декілька основних елементів: визначні пам'ятки – це основа туру, лінію туру – це маршрут, по якому найбільш зручно пройти, щоб ознайомитись з пам'ятками, навігаційні історії – допоміжні елементи (як правило, це звукові підказки), що дозволяють не збитися з маршруту та тригер-зони – це віртуальна межа, перетнувши яку турист потрапляє в зону пам'ятки або навігаційної історії. Коли турист перетинає тригер-зону пам'ятки, додаток *izi.Travel* автоматично починає програвати історію про цю пам'ятку. Аналогічно буде вести себе і навігаційна історія. Як тільки турист перетинає тригер-зону навігаційної історії, він відразу ж отримає підказку, куди він повинен рухатися далі.

Рівненська ОУНБ постійно ділиться своїм досвідом на регіональних і всеукраїнських професійних заходах, пропонує колегам тематичні заходи та практичні заняття.

Спеціалісти обласної бібліотеки продовжують вивчати як потреби людей з інвалідністю по зору, так і нові інструменти цифрових технологій. У найближчих планах – адаптація вже існуючих послуг для незрячих та слабоворих, впровадження в практику роботи нових послуг, пристосованих до цифрового медіапростору.

Бібліографічні посилання

1. Остапчук Ю. Бібліотечно-інформаційне забезпечення користувачів із порушеннями зору (із досвіду Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки) / Ю. Остапчук, З. Романуха // Вісник Книжкової палати. – 2018. – № 3. – С. 48–50.

2. Романуха З. Безбар'єрний доступ до інформації користувачів з порушеннями зору в Рівненській обласній науковій бібліотеці / З. Романуха, П. Поліщук // Бібл. форум. – 2017. – № 4. – С. 12–14.

Зробимо життя комфортним: е-сервіси для громади

*Боболович Михайло Іванович,
бібліотекар відділу
соціокультурної діяльності КЗ
«Рівненська обласна
універсальна наукова
бібліотека» РОР, тренер
Навчально-тренінгового центру*

Згідно з дослідженням Міністерства цифрової трансформації України 53% населення України (за методологією оцінки цифрових навичок, яка застосовується Європейською комісією) знаходяться нижче позначки «базовий рівень».

Цифрові навички сьогодні – це більше не особливі знання, що можуть освоїти лише «обрані». Це базова компетенція кожної людини; знання, без яких соціалізуватись, використовувати блага держави, навчатись чи просуватись з кожним роком стає дедалі важче. І якщо на сьогодні навички цифрової грамотності є необхідними, то саме бібліотеки є ідеальною базою для здобуття цих знань.

З 2010 року завдяки Програмі «Бібліоміст» у Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці (Рівненська ОУНБ) функціонує Навчально-тренінговий центр (НТЦ), який обладнаний 10 комп'ютерами з ліцензійним програмним забезпеченням та периферійними пристроями (навушники, веб-камери, сканер, принтер), в якому проводяться групові та індивідуальні заняття по освоєнню комп'ютерної грамотності. Такі курси користуються великою популярністю. Черга на їх проходження складається на декілька місяців вперед.

Загалом курс навчання триває 1,5–2 місяці. Групи складаються переважно з 10 осіб. Також проводяться індивідуальні заняття з опанування смартфоном, які теж є дуже популярними серед людей старшого віку. Навчання проводиться за попередньо розробленою програмою курсу. Зазвичай така програма складається з трьох модулів, де в першому – студенти знайомляться з основними внутрішніми і зовнішніми компонентами апаратного забезпечення, необхідних для роботи комп'ютера, файловою структурою операційної системи, об'єктами Windows, прийомами управління ними, розглядають інтерфейс Windows, вивчають текстовий редактор Word; у другому – здійснюють пошук інформації в Інтернеті, створюють електронну пошту та облікові записи у соціальних мережах; а третій – знайомить з електронними сервісами для вирішення побутових повсякденних проблем.

Під час навчання за третім модулем тренери знайомлять з наступними зручними електронними сервісами:

1. Онлайн-банкінги (Приват24 та Ощад24/7) – за допомогою яких, можна керувати платіжними картками в режимі реального часу, сплачувати комунальні послуги, поповнити рахунок чи переказати гроші на картку іншій особі, не виходячи з дому.

2. HELSI.ME – це сучасна зручна та надійна електронна медична система, створена для пацієнтів, лікарів, державних та приватних медичних закладів. Завдяки цій системі можна швидко знайти свого сімейного лікаря та записатись до нього на прийом. Цей сервіс користується досить великою популярністю серед наших слухачів, адже всього за декілька хвилин, не виходячи з дому, можна забронювати електронний талон до лікаря.

3. Tabletki.ua (таблетки юа) – сервіс для пошуку та бронювання ліків у вітчизняних аптеках.

4. Сервіси онлайн-резервування та придбання квитків на автобуси та потяги (busfor.ua, bus.com.ua, Укрзалізниця).

5. Особисті кабінети комунальних служб для зручної передачі показників (Рівнеоблводоканал, Рівнеобленерго, РОЕК, ТОВ «Рівнетеплоенерго»)

Варто зазначити, що не всі особисті кабінети зручні у використанні. На одних складно зареєструватись, на інших виникають труднощі з авторизацією. Тому ця тема не легко дається нашим «студентам».

6. Дошки оголошень та інтернет-покупки через онлайн-магазини.

Тренери постійно удосконалюють свої знання, вивчаючи нові цифрові інструменти. Маючи великий досвід надання доступу громаді до офіційної інформації, навчаючи та консультуючи їх користуватися комп'ютерами, онлайн-сервісами, сучасними каналами цифрової комунікації, Рівненська ОУНБ долучилася до національного проєкту «Дія. Цифрова освіта». Відтепер користувачі бібліотеки за допомогою тренерів проходять навчання на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності. Крім цього, організовано тематичні заняття з освоєння електронних послуг: реєстрація у заклади дошкільної освіти, відкриття ФОП, оформлення довідок, реєстрація особистого кабінету водія, послуги, пов'язані із пенсією, пільгами, подача позову до суду, реєстрація авто, оформлення ліцензій, дозволів, отримання витягів з реєстрів тощо. Молоді батьки часто цікавляться послугою «Малюток», але на сьогоднішній день вона знаходиться на етапі бета-тесту та надається лише у пологових будинках міста та у центрі надання адміністративних послуг. Як тільки інноваційний сервіс стане доступним, НТЦ бібліотеки розпочне консультування майбутніх татусів та матусь.

Розвиток мовних компетенцій засобами діджитал

*Волкова Світлана Олександрівна,
завідуюча відділом документів
іноземними мовами КЗ
«Рівненська обласна універсальна
наукова бібліотека» РОР*

У сьогоденному мінливому світі будь-яка людина потребує набору певних навичок і компетенцій, які їй необхідні, аби стати активним громадянином у суспільстві, конкурентним на ринку праці та ефективно вирішувати різні питання життєдіяльності.

Мовна компетенція є однією з основних, які людина має розвивати впродовж життя. Вона передбачає вивчення іноземних мов задля активного використання у спілкуванні будь-якого формату та демонструє цінування культурної різноманітності, знання суспільних звичаїв, культурних аспектів інших народів.

У світі існують десятки тисяч різноманітних мов, однак однією із найбільш пріоритетних вважається англійська, яка визнана міжнародним засобом спілкування і державною мовою багатьох країн. Її знання дозволяє читати в оригіналі твори зарубіжних письменників, дивитися нові фільми без перекладу, користуватися іноземними сайтами і, звичайно, безперешкодно спілкуватися з мешканцями фактично будь-якої країни світу.

Чи може сьогодні публічна бібліотека і її працівники допомогти громаді розвивати такі мовні компетенції? Відповідь однозначна – ТАК! Відбувається це на базі English Clubs, які діють у бібліотеках, зокрема і у Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці, у рамках спільного з Посольством США в Україні проекту «Window on America».

Це розмовний клуб з майже двадцятирічною історією, де щонеділі його учасники, незалежно від рівня володіння англійською мовою, практикують розмовні навички, обговорюючи різні теми, покращують словниковий запас та граматику, навички письма. Допомагають у цій справі носії мови – волонтери Корпусу Миру (США), представники дипломатичного корпусу Посольства США в Україні, українські волонтери, які є, як правило, випускниками американських освітніх програм (FLEX, ACCELS, Fulbright), працівники бібліотеки із знанням мов.

Організувати такий неформальний простір, де можуть зустрічатися підліток і студент, професіонал і пенсіонер, було достатньо легко, адже у бібліотеці давно сконцентрований потужний довідково-інформаційний фонд із вивчення англійської мови, створено сучасний дизайн та затишна інтелектуальна аура, достатній для аудиторії фізичний простір, різноманітні цифрові ресурси та сучасні технічні сервіси і, звичайно, професійний колектив із знанням англійської мови.

English Club сьогодні є дуже відомим і популярним серед громади міста, адже ті відвідувачі, котрі сюди приходять, давно зрозуміли, що знання англійської мови значно розширює їх можливості як в особистій, так і в професійній сфері.

Пандемія, карантин та режим самоізоляції, що охопили світ з початку 2020 року, внесли свої корективи і змусили миттєво міняти формат роботи English Club, відвідування якого стало на паузу. Як у відвідувачів клубу, так і у бібліотекарів було чітке розуміння, що англійську відправити на карантин не можна, бо запорукою успіху у її вивченні є регулярність та системність.

Робота клубу перейшла в режим онлайн і стала дистанційною, що призвело до необхідності опанування нових інтернет-сервісів для ефективної комунікації. Одним із них стала програма Zoom. На оволодіння цього робочого інструменту пішло не так багато часу, адже вона достатньо легка в опануванні, а технічну підтримку щодо незрозумілих моментів у програмі отримали від ІТ-персоналу бібліотеки.

Чому обрали Zoom? Платформа забезпечує відмінну якість зв'язку, дозволяє робити записи на інтерактивній дошці, переглядати відео, а головне – його не обов'язково встановлювати на комп'ютер або мобільний (якщо нема бажання або вільного часу), а досить перейти за посиланням, яке члени клубу отримують від спікера безпосередньо перед зустріччю. І не дивлячись на те, що згодом з'явилися деякі нарікання на конфіденційність роботи з даною програмою, ми від неї не відмовились, але стали дотримуватись певних порад щодо безпеки її використання. Зокрема, не виставляти занадто особисту інформацію, не демонструвати екран повністю, показуючи відкриті акаунти, закладки, особисті файли, робити звітні скріншоти таким чином, щоб не було видно коду конференції. В подальшому ми переконалися, що Zoom – це найкраща програма для навчання або обговорення робочих питань.

Інструментом анонсування онлайн-зустрічей в English Club та порад, які допоможуть не зруйнувати стосунки з англійською та пережити карантин з гідністю, стали соціальні мережі, зокрема, сторінка клубу в Facebook, що є активною з 2013 року. Протягом трьох з половиною місяців, коли бібліотека перебувала на карантині, зв'язок із відвідувачами клубу не втрачався, і вони отримували потужну підтримку щодо вдосконалення навичок англійської. Всі дописи і пости, які були розміщені в Facebook на сторінці Window on America Rivne, стосувались наступних порад:

– як ввести англійську у повсякденне життя? Digital-меню у режимі ENG. Телеграм-канали, додатки на смартфон;

– як ефективно використовувати канал YouTube, як осередок англійської, де можна дивитися різних блогерів, відомі всім TED talks (www.ted.com), або випуски британського The Voice (www.thevoiceenglish.com);

– як знайти канали, де можна читати англomовні тексти чи книжки, адже читати щось англійською – це must, оскільки це вчить правильно будувати речення та краще розуміти мову (online audiobook site: <https://stories.audible.com/discovery>);

– як долучитися до онлайн-уроків та онлайн-курсів. Карантин, як не дивно, насправді об'єднав людей, бо саме в цей скрутний час вони почали кооперуватися і ділитися. Безліч навчальних платформ світу відкрили безкоштовний доступ до своїх англomовних онлайн-джерел. Пропонувались найпопулярніші: Free Lessons (www.oxfordonlineenglish.com/free-english-lessons), Cambridge English Dictionary, Anki, Quizlet, Grammar Bank, To Fluency, TedEd, Spotlight, ESL Lounge, Coursera, Udemy, Futurelearn);

– як знайти і переглядати англomовні фільми (краще на Netflix, де є можливість копіювати вимову акторів). Корисні ресурси (<https://www.youtube.com/watch?v=NvDvESEXcgE&feature=youtu.be>, <https://greenforest.com.ua/ua/journal/read/13-serialov-oseni-2019-novyevozmozhnosti-tvoego-anglijskogo>);

– як віднайти сайти, що пропонують щоденне вивчення лексичних одиниць, адже навіть якщо карантин тривав би лише 30 днів, словниковий запас гарантовано збагачується 30-ма новими словами чи виразами;

– як розшукати музичні ресурси, де можна вивчати англійську через пісні та розбирати тексти улюблених співів, щоб тренувати pronunciation (вимову). Безцінні сайти, на яких можна знайти текст будь-якої пісні ще й з поясненнями: (<https://genius.com>), <https://lyricstraining.com/app?nr=1&~channel=web&~feature=redirect&~campaign=none&ref=https%3A%2F%2Flyricstraining.com%2Fen>);

– як повсякденно і повсякчасно робити англійською те, що любиш, обирати улюблені справи та хобі англійською та включати її у щоденну рутину (America House – Cooking Connections (#CookingConnections #АНvirtualprogram)).

Самі ж онлайн-зустрічі у межах English Club, а їх відбулось протягом карантину шістнадцять, стосувались різних тем, хоча значна частина, звичайно, була присвячена проблемам пандемії.

Спеціально для клубістів працівники бібліотеки склали Coronavirus (COVID-19) English glossary: Terms to know (Словник англomовних термінів, пов'язаний з пандемією) для того, щоб спільнота могла орієнтуватися в сучасних термінах, пов'язаних з COVID-19. Цю тему обговорювали не тільки із постійними членами клубу, а й громадянами інших країн, зокрема, США та Нідерландів. Цікаво було почути розповідь спікера із США Сінді Джо Маккей з Державного Університету Чіко, штату Каліфорнія. Вона, працюючи з міжнародними студентами в адміністрації університету, розповіла про те, як проходить карантин у їхньому навчальному закладі, як молодь бореться із пандемічним стресом, як карантин змінює людство, з якими проблемами ми зустрінемося в

майбутньому. Спікер із Нідерландів достеменно зупинився на процесі соціального дистанціювання під час пандемії. Коли побачили, що тема пандемії і карантину дещо втомила аудиторію, перейшли на більш світський контент зустрічей. Серед тем, що обговорювались, були: American Dream (Американська мрія), Social Networking (Соціальні мережі), Risk (Ризик), Motivation (Мотивація), Best Places to visit in Western Ukraine (Найкращі місця для подорожей у Західній Україні), Happiness (Щастя), First Dates (Перші побачення) тощо.

Отже, висвітлений досвід оволодіння англійською показав, що сьогодні в бібліотеці є всі необхідні digital-можливості для опанування мови і, незважаючи на зміну концепції її засвоєння, усі охочі можуть тут отримати чи вдосконалити свої мовні компетенції.

Ефективно вивчати та удосконалювати іноземну самостійно чи в групі можна завдяки сучасним гаджетам, використовуючи онлайн-методику чи платформи з вивчення мов, а соціальні мережі дозволяють підтримувати із користувачами безперервну комунікацію.

Описана вище практика роботи в умовах карантину довела, що це був не тільки виклик для працівників бібліотек, а одночасно і додаткові перспективи:

по-перше – залучити до лав користувачів не лише мешканців громади, а й навіть тих, що знаходяться від нас на відстані, навіть з інших країн;

по-друге – набути нових навичок, що дозволять більш впевнено відчувати себе під час роботи у цифровому середовищі;

по-третє – довести суспільству, що бібліотека готова і здатна сьогодні працювати у будь-яких умовах, в тому числі і у digital-форматі.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФІЛЮ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕКАРЯ

Цифрові компетенції сучасного бібліотекаря

*Промська Олександра Леонідівна,
канд. іст. наук, заст. директора з
наукової роботи та автоматизації
КЗ «Рівненська обласна універсальна
наукова бібліотека» РОР*

Тема фахових компетенцій бібліотекарів завжди є актуальною. Суспільні процеси постійно розвиваються, трансформуючи й бібліотечну професію. Перехід до цифрового суспільства ставить нові виклики перед бібліотечною спільнотою – на перший план виходять цифрові компетенції бібліотекарів. У останні роки у вітчизняній фаховій періодиці з'явилась низка публікацій, які присвячені питанням цифрових компетенцій як бібліотекарів-практиків [1], так і студентів бібліотечних спеціальностей [2].

Перед бібліотекою постають різні завдання, які можуть бути реалізовані лише за умови відповідного рівня цифрових компетенцій бібліотечних спеціалістів. Усе більше бібліотек (при наявності якісного технічного забезпечення та швидкісного інтернет-зв'язку) працюють із цифровою інформацією та створюють унікальні цифрові ресурси, надають онлайн-послуги та організують онлайн-події, стають центрами неформальної освіти, в т.ч. у напрямі цифрової грамотності, перетворюються на мейкерські простори (makerspaces), у яких відвідувачі можуть знайомитися із новими технологіями тощо.

Сьогодні питання набуття бібліотечних спеціалістами цифрових навичок переважно вирішують неформальна та інформальна освіта.

У поточному році близько 2 тис. українських бібліотек долучилися до мережі цифрових хабів, у яких усі охочі можуть безкоштовно пройти навчання з цифрової грамотності. Мережа хабів формується у межах проекту Міністерства цифрової трансформації України «Дія. Цифрова освіта».

На сайті «Дія. Цифрова освіта» (<https://osvita.diia.gov.ua/>) у вільному доступі є низка освітніх серіалів (відеокурсів), до яких вже долучилося більше 400 тис. українців. Усі теми серіалів є актуальними й для бібліотечних спеціалістів, у першу чергу – «Базові цифрові навички», «Цифрові технології для людей з інвалідністю», «Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності» «Як стати YouTube-блогером», «Клуб Не Анонімних Блогерів», «TikTok / Instagram / Facebook: як залишатись в тренді в 2020» та ін. Для тих бібліотекарів, хто сам виступає у ролі тренера, будуть корисними курси: «Тренінг для тренерів», «Гостьовий

курс з мобільної грамотності «Смартфон для батьків»». Після завершення кожного курсу можна отримати електронний сертифікат.

Більш профільним є дистанційний курс «Бібліотека в цифровому середовищі. Цифрова бібліографія», який з 2016 року систематично організовується Харківським обласним відділенням ВГО Українська бібліотечна асоціація у партнерстві з Дистанційною Академією ВГ «Основа» та Харківською державною науковою бібліотекою імені В. Г. Короленка. На курсі розкриваються такі актуальні питання, як бібліотека в цифровому середовищі, сутність та специфіка цифрової бібліографії; класифікація цифрових активів бібліотек; бібліографічний пошук в цифровому середовищі; генерування цифрових активів бібліотек; персоналізація обслуговування користувачів: інструменти і технології; інформаційна соціалізація, інформаційне самообслуговування. Навчання відбувається у форматі вебінарів з закріпленням знань на практиці (виконання «домашніх» завдань).

Важливим питанням є інформальна освіта, а саме усвідомлення бібліотекарями необхідності постійної самоосвіти. Звернення до фахової періодики, інтернет-ресурсів бібліотек та інших інформаційних установ, перегляд тематичних ресурсів, зацікавленість у трендах, інноваціях у цифровій сфері загалом і у темі цифровізації культурних індустрій зокрема – це обов'язкова умова постійного професійного зростання бібліотечних спеціалістів та їхньої готовності реагувати на невідворотні зміни.

Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (ОУНБ) є амбасадором проєкту «Дія. Цифрова освіта», організовує навчання цифрової грамотності для рівнян старшого віку та користувачів з порушеннями зору, а також багато уваги приділяє удосконаленню цифрових компетенцій бібліотечних спеціалістів області у межах заходів неформальної освіти. Серед постійних тем для бібліотекарів: генерування аудіоконтенту, в т.ч. для людей з порушеннями зору, створення відеоматеріалів (створення, редагування, оприлюднення у інтернеті), позиціонування публічної бібліотеки у соціальних мережах, оцифрування різних видів документів, формування та впровадження асортименту онлайн-послуг, організація онлайн-подій тощо. Програми тренінгів оприлюднюються на офіційному сайті Рівненської ОУНБ (<http://libr.rv.ua>) у розділі «Бібліотекарям».

Один із викликів, який з'явився у період пандемії коронавірусної хвороби, – це адаптація навчальних програм до онлайн-режиму.

Бібліографічні посилання

1. Гуменчук А. Складові цифрової культури бібліотечного фахівця А. Гуменчук // Укр. журн. з бібліотекознавства та інформ. наук. – 2020. – №5. – С. 96–105.
2. Давидова І. Розвиток цифрових компетентностей студентів бібліотечних спеціальностей / І. Давидова, О. Мар'їна // Там само. – 2020. – №6. – С. 97–104.

Digiskills бібліотекаря: можливості дистанційної освіти

*Глазунова Людмила Володимирівна,
канд. наук із соціальних комунікацій,
заст. директора з наукової роботи
Харківської державної наукової
бібліотеки ім. В. Г. Короленка,
голова Харківського відділення УБА*

*Вірютина Катерина Миколаївна,
зав. сектору інноватики та
професійного розвитку відділу
науково-методичної роботи
Харківської державної наукової
бібліотеки ім. В. Г. Короленка*

Дистанційна освіта для бібліотекарів – один із трендів сучасності. В умовах пандемії вона набуває особливої актуальності. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка (ХДНБ) на сучасному етапі активно працює в напрямку інформальної та неформальної освіти фахівців [1].

Школа бібліотечного журналіста (ШБЖ) – навчально-інноваційний проєкт, започаткований у 2013 р. [2]. У 2020 р., як відповідь на карантинні обмеження, командою тренерів було вирішено перевести заняття в онлайн-формат. Платформою для організації навчання обрали фейсбук. Основою освітньої програми стала тематика інсталабів з циклу «Мобільні технології у бібліотеці», які проводилися для працівників ХДНБ протягом останніх двох років.

У поточному році відбулось три всеукраїнські онлайн-школи за темою «Мультиплатформна бібліотечна журналістика. Інстаграм: базові навички», дві (VIII та IX) з них з міжнародною участю (14–30 квітня, 15–30 червня). X Всеукраїнська онлайн-школа (25 серпня – 4 вересня) реалізовувалась у межах грантового проєкту «Бібліотечний інтерактив: цифрові інструменти для освіти та саморозвитку» за підтримки House of Europe (Дім Європи).

До навчання долучилося 116 фахівців наукових, публічних і бібліотек закладів освіти, представників обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти з різних куточків України і Республіки Білорусь. Заняття відбувались дистанційно у закритій групі у фейсбуці. Учасники опановували навчальні модулі: самостійно опрацьовували матеріали

(презентації, рекомендовані джерела, тьюторіали), проходили тестування, долучались до лекцій у форматі відео наживо із тьюторами і виконували практичні завдання (створити пости «Моя улюблена книга», пост-анонс або сторіз в інстаграм). Щоб показати, як цікаво і напружено триває навчання, брали участь у фейсбук-флешмобі «#ВсеукраїнськаШБЖ. Навчаюсь. Удосконалююсь. Розвиваюсь!». Неформальне спілкування відбувалося у месенджері.

Навчальні модулі включали наступні теми: «Мультиплатформна бібліотечна журналістика. Тренди у нових медіа» (тьютор – кандидат наук із соціальних комунікацій, заступник директора з наукової роботи ХДНБ, голова ХОВ УБА Л. В. Глазунова); «Інстаграм: просуваємо бібліотеку. Постинг в інстаграм: пишемо тексти, які читатимуть» (методист відділу науково-методичної роботи ХДНБ О. В. Соцков); «Instavisual: поради для бібліотекарів» (головний бібліотекар відділу науково-методичної роботи ХДНБ В. В. Лужанчук); «Онлайн-сервіси графічного дизайну: створюємо постер-анонс» (завідуюча сектором відділу науково-методичної роботи К. М. Вірютіна); «Креатив у інстаграмі: відео, інтерактив, ігрофікація» (провідний бібліотекар відділу науково-методичної роботи ХДНБ А. А. Тіщенко).

Традиційно випускники минулих шкіл проводять майстер-класи. Так, до X Всеукраїнської ШБЖ долучилась завідувачка редакційно-видавничого сектору науково-методичного відділу КЗ «Обласна бібліотека для дітей» С. В. Хаустова, яка розповіла про контент-стратегію просування своєї книгозбірні в інстаграмі.

За численними запитами учасників IX Всеукраїнської (з міжнародною участю) онлайн-школи було вирішено провести додатковий онлайн-тренінг за темою «Прямий ефір у інстаграмі» (спікер – А. А. Тіщенко). Наскільки справдились очікування учасників від навчання можна дізнатися з віртуальних дощок: «Знаю. Хочу знати. Дізналася», представлених на блозі ШБЖ (<http://journalist-library.blogspot.com>).

З 2016 р. ХДНБ – єдина серед бібліотек національного та державного рівня – навчає бібліотекарів, учителів та викладачів на дистанційних курсах за темами «Електронна бібліографія», «Публічна/вузівська бібліотека в цифровому середовищі. Електронна бібліографія», «Бібліотека в цифровому середовищі. Кросплатформні сервіси та кросмедійний контент», «Журналістика в школі/журналістика в бібліотеці: базові навички».

У курсі «Електронна бібліографія» слухачі вивчають сучасну терміносистему галузі, аналізують бібліографічні електронні ресурси, способи їх генерування, канали та форми популяризації тощо. Учасники

мають можливість обрати весь курс, декілька або одну тему; долучатись онлайн або оффлайн (прослухати записи вебінарів); спілкуватись з тьюторами та колегами на форумі, виконувати практичні завдання.

Інший курс – «Бібліотека в цифровому середовищі. Кросплатформні сервіси та кросмедійний контент» – дозволяє слухачам відслідковувати сучасні медіатренди, опанувати кросплатформні сервіси (Canva, Genial.ly, Piktochart Kahoot), мобільні технології, питання інформаційної соціалізації та інформаційного самообслуговування, створювати інфографіку та ін.

Крім бібліотекарів, до курсу «Журналістика в школі/журналістика в бібліотеці: базові навички» активно долучились шкільні вчителі, викладачі кафедр інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Слухачі опановують модулі: «Цифрова журналістика. Жанри сучасної журналістики», «Підготовка та створення періодичного видання», «Подкасти: тренд журналістики», «Просування школи/бібліотеки у соціальних мережах», «Робота конвергентних редакцій. Сервіси для створення шкільних/бібліотечних медіапроектів».

Можливість реалізувати такий формат професійного розвитку з'явився завдяки співпраці з Дистанційною академією (ДА) видавничої групи «Основа» (<https://osnova.d-academy.com.ua>). Платформою навчання обрано MOODLE. Загальний обсяг годин – від 96 до 114. Курси відбуваються два – три рази на рік. Навчання пройшли близько 500 слухачів. Слухачі отримують сертифікати. Згідно з рекомендаціями МОН України згенеровані та видані ДА сертифікати можна перевірити на сайті – <https://osnova.d-academy.com.ua/valid>.

До кінця року плануємо запровадити експрес-курси за напрямом «Цифрова журналістика в школі/в бібліотеці». Передбачається можливість опанувати теми: «Шкільна/Бібліотечна газета: базові навички», «Жанри і тренди: базові навички», «Кросплатформні сервіси: базові навички», «Цифрові медіапроекти в школі/в бібліотеці: базові навички».

Бібліографічні посилання

1. Ракитянська В. Д. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка як центр неформальної освіти бібліотечних фахівців / В. Д. Ракитянська, Л. В. Глазунова // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали II наук.-практ. Інтернет-конф., м. Харків, 24–31 жовт. 2016 р. / Харків. нац. мед. ун-т, Наук. б-ка. – Харків, 2016. – С. 125–129. – Те саме в мережі інтернет: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/14140> (дата звернення: 20.09.2020).

2. Школа бібліотечного журналіста Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка : блог. – Джерело доступу: <http://journalist-library.blogspot.com> (дата звернення: 20.09.2020). – Назва з екрана.

**Бібліотечні послуги для сприяння цифровізації громад регіону:
за результатами моніторингів, проведених
Рівненською ОУНБ у 2020 році**

*Ступницька Світлана Петрівна,
провідний методист науково-
методичного відділу
КЗ «Рівненська обласна
універсальна наукова бібліотека»
РОР*

Розвиток цифрового середовища та глобальної мережі охоплює практично всі сфери життя людини. Володіння цифровими навичками дають можливість швидко та ефективно виконувати поставлені завдання, бути успішним та використовувати потенційні можливості. В умовах динамічного розвитку електронного інформаційного середовища відбувається поглиблення трансформаційних процесів у бібліотечно-інформаційній діяльності, пошук шляхів функціонування у цифровому середовищі, утвердження на ринку інформаційних послуг. Законом України від 24 грудня 2015 року № 911-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» передбачено «побудову нової моделі надання послуг ... бібліотеками, ... створення на базі бібліотек державної та комунальної власності центрів обслуговування громадян, основним завданням яких є задоволення потреб громадян у публічній інформації, забезпечення їх доступу до державних та регіональних електронних інформаційних ресурсів, надання консультативних послуг з питань електронного оформлення звернень до органів державної влади» [1].

Рівненська ОУНБ цілеспрямовано розвиває напрямок підтримки цифровізації регіону та поширення електронної демократії засобами бібліотеки. За підтримки Рівненської обласної ради та у партнерстві з Рівненським обласним відділенням Української бібліотечної асоціації (РОВА) впродовж останніх семи років було реалізовано низку проєктів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності та використання електронних послуг мешканцями Рівненщини, залучення громадськості до участі у електронному урядуванні. Серед таких проєктів: «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування» (2013 р.), «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування II» (2014 р.) «Електронні послуги для сучасних людей» (2015 р.), «Створення онлайн-гіду екскурсійними маршрутами Рівного» (2018 р.) «Школа цифрової грамотності для дорослих» (2019 р.).

У межах реалізації вищезазначених проєктів Рівненською ОУНБ, як методичним центром для бібліотек області, на базі Навчально-тренінгового центру бібліотеки проведено навчання з освоєння інструментів електронного урядування для різних груп територіальних

громад області, а саме: голів сільських рад, громадських активістів, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, осіб старшого віку. Комплекс навчальних занять проведений також для бібліотекарів області з метою каскадного навчання мешканців територіальних громад. Здійснювалась потужна інформаційно-просвітницька кампанія, розповсюджувались зразки виготовленої рекламної продукції. Як наслідок, у бібліотеках області розширюється спектр електронних послуг, здійснюється навчання цифровій грамотності людей, в т.ч. осіб старшого віку. Для адаптації до цифрового інфраструктурного середовища необхідні різні типи цифрових знань, тому в бібліотеках розпочато індивідуальні заняття з освоєння сучасних гаджетів, в т. ч. і для людей з порушеннями зору.

Рівненська ОУНБ для аналізу результативності проведеної роботи впродовж червня – вересня 2020 р. здійснила вивчення діяльності бібліотек за такими сегментами:

- Навчання комп'ютерній грамотності людей старшого віку;
- Впровадження послуги «Надання доступу до електронного урядування у бібліотеці»;
- Організація навчання з освоєння цифрових послуг та електронного урядування;
- Впровадження послуг бібліотечного туризму в практичну діяльність публічних бібліотек.

Вивчення було спрямоване на визначення шляхів підвищення ефективності діяльності публічних бібліотек у напрямку розвитку послуг, заснованих на ІКТ та збільшення їх асортименту. Актуальність моніторингу окреслювалась наступними завданнями: цифровізація суспільства і адаптація громади до цифрового середовища; необхідністю зміни парадигми бібліотечного обслуговування.

Збір даних здійснювався методом анкетування за допомогою Google forms. До опитування пропонувалося долучитися всім комп'ютеризованим бібліотекам: ЦРБ, ЦМБ, міським, сільським бібліотекам та бібліотекам ОТГ.

У повному обсязі участь в опитуванні взяли бібліотеки Володимирецького, Заріченського, Здолбунівського, Рокитнівського, Сарненського районів, міст Вараш і Острог. Проігнорували участь у опитуванні бібліотеки Костопільського району та міста Дубно. Частково надали інформацію бібліотеки Гощанського, Демидівського, Дубенського, Дубровицького, Корецького, Млинівського, Острозького, Радивилівського, Рівненського районів.

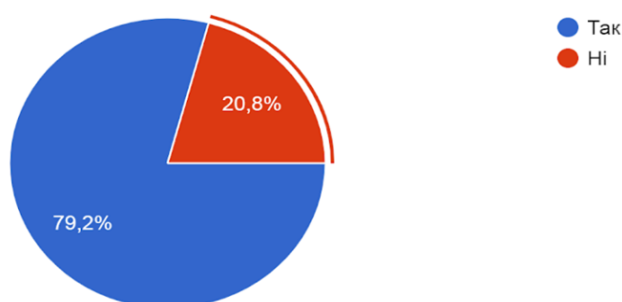
У ході моніторингу здійснено аналіз статистичних даних Електронної системи моніторингу базової мережі публічних бібліотек України (ЕСМаР) на предмет рівня комп'ютеризації бібліотек області. Відповідно до ЕСМаРу в області налічується 218 (38% від загальної кількості) інтернетизованих бібліотек, з них 205 – мають виокремлені

комп'ютеризовані місця для користувачів. 126 бібліотек (57,8%) надають послуги бездротового доступу до інтернету (Wi-Fi).

Аналіз сегменту впровадження послуги «Комп'ютерні послуги для людей старшого віку в бібліотеках області» засвідчив, що в опитуванні взяли участь 126 (56,7%) комп'ютеризованих бібліотек.

Дані моніторингу демонструють, що більшість бібліотек – 79,2% – пропонують користувачам послугу «Комп'ютерні курси для людей старшого віку». У 20,8% бібліотек така послуга не запроваджена, що обмежує мешканців громади в оволодінні цифровими технологіями (діаграма 1).

Діаграма 1

Кращому поширенню послуги сприяв би потужний парк сучасної комп'ютерної техніки, підключеної до мережі Інтернет. Як свідчить опитування, 19–25 ПК оснащені центральні міські бібліотеки Рівного і Вараша та Гощанська ЦРБ, 11 бібліотек (8,7%) оснащені 8–15 АРМ. Разом з тим, 49 бібліотек (38,9%) оснащені лише 1 інтернетизованим робочим місцем і це сільські публічні та публічно-шкільні бібліотеки; по 2 АРМ – у 18 бібліотеках (14,3%), по 3 комп'ютери у 29 (22,2%) бібліотеках; 4–5 АРМ мають 14 (3,2%) бібліотек.

Потужнішою спроможністю залучити до навчання більшу кількість мешканців громади наділені ті бібліотеки, які мають бездротове підключення. Відповідно до зібраних даних, Wi-Fi-зони присутні у двох третинах бібліотек (64%), в той же час 36% опитаних книгозбірень – сільські бібліотеки – відзначили його відсутність.

Щодо динаміки впровадження послуги, то з'ясовано, що навчання комп'ютерній грамотності громади вперше в області було запроваджено Каноницькою ПШБ Володимирецького району у 2002 році, в 2003 році комп'ютерні курси розпочали діяти у Березнівській ЦРБ. Впродовж 2011–2013 років послугу впровадили ще 20 бібліотек (15,9%), у 2014, 2015, 2016 роках – 9 (7,1 %), 17 (13,5 %), 6 (4,7%) бібліотек відповідно. Пік активності впровадження послуги припав на 2017 рік, коли 25 бібліотек (19,8%) запровадили її для громади. У наступні два роки (2018–2019) прослідковується спад в організації цифрового навчання користувачів старшого віку – лише 9 та 8 бібліотек відповідно ввели цю послугу в

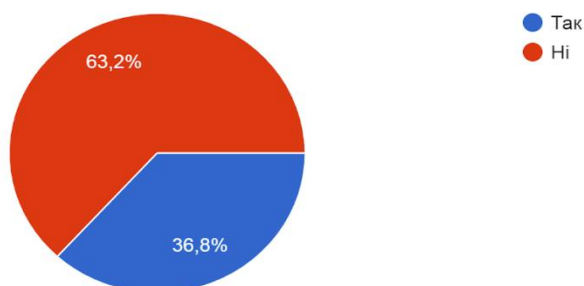
режим обслуговування користувачів. 6 бібліотек (4,7%) відмітили її відсутність.

З'ясовано, що навчання цифровій грамотності здійснюється індивідуально та у групах. Кількість осіб у групі коливається від 2–3 до 10 чол., здебільшого групи налічують 5 осіб, про це повідомили 16 бібліотек (22%). Групові навчання із кількістю 8–10 чол. є характерним для Здолбунівської, Гощанської ЦРБ та ПШБ с. Полиці Володимирецької ЦСПШБ.

Слід констатувати, що більшість бібліотек – 73 (63,2%) – групові навчання не організовують (діаграма 2), превалююча більшість бібліотек (86,5%) навчання користувачів старшого віку бібліотек проводять за індивідуальною формою.

Діаграма 2

Чи проводити Ви навчання за груповою формою
117 відповідей

Тривалість 1 заняття складає 1 годину, а термін навчального процесу обумовлюється користувачами. Переважаючими є 1–2-місячні курси з двома щотижневими годинними заняттями.

Навчання проводить в основному 1 тренер-бібліотекар (66,7%). 33,3% бібліотек залучають волонтерів: вчителів інформатики, старшокласників.

Ефективності навчання і цілісному сприйняттю матеріалу сприяють розроблені програми занять, за якими працюють 54% бібліотек. 46% працюють з користувачами старшого віку відповідно до їх конкретного запиту.

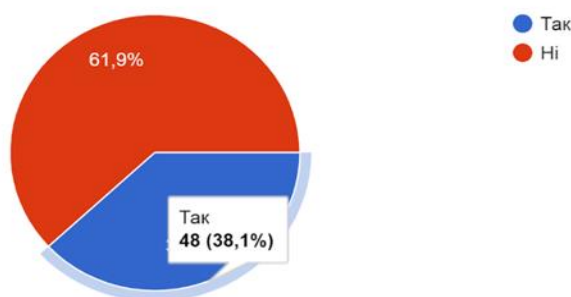
Програмами передбачено вивчення таких тем: Знайомство з комп'ютером; Пристрої вводу та виводу інформації; Основи роботи за ПК; Робота у текстовому редакторі Microsoft Word; Використання веб-браузерів та робота з ними; Пошук інформації в мережі Інтернет, пошукові системи; Сервіси Google; Пошук різноманітних музичних, відео- та фотофайлів та збереження їх на ПК; Створення електронної поштової скриньки та навички користування нею; Реєстрація та спілкування в соцмережах (Facebook); Освоєння сервісів Viber та Skype; Створення особистих електронних кабінетів для контролю та оплати комунальних послуг, придбання товарів і інше.

Відвідуваність комп'ютерних курсів у бібліотеках є строкатою і коливається від 6–10 осіб до 60–70 осіб щорічно. Є окремі бібліотеки, де відвідуваність курсів людьми поважного віку представлена в такому розрізі: 2017 р. – 327 чол.; 2018 р. – 344 чол.; 2019 р. – 381 чол. Спостерігається тенденція до щорічного зростання кількості мешканців територіальних громад, які проходять навчання комп'ютерній грамотності на базі бібліотек.

Зважаючи на користувацький попит на сучасні гаджети і потребу громади в їх використанні, бібліотеки почали навчати людей старшого віку користуватися смартфонами. Цю послугу уже запровадили 48 бібліотек (31,8%), однак майже 62% закладів її не реалізують (діаграма 3).

Діаграма 3

Чи проводите у бібліотеці навчання користування смартфоном для людей старшого віку
126 відповідей

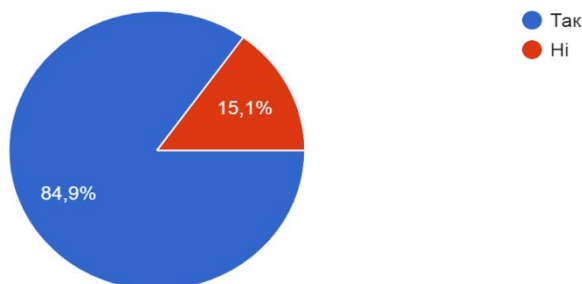

Серед труднощів, які виникають при організації навчання для людей поважного віку з освоєння цифрових технологій бібліотеки відзначили такі:

- Недостатня кількість ПК та застаріла техніка;
- Недостатня швидкість або тимчасова відсутність інтернет-з'єднання;
- Подолання психологічного бар'єру, упередженість щодо освоєння цифрових технологій користувачів старшого віку;
- Складнощі в комунікації з користувачами старшого віку, повільне сприйняття та засвоєння матеріалу;
- Різний рівень підготовки користувачів, а відтак, труднощі в організації групових занять.

У ході моніторингу досліджувався сегмент організації навчання громади в бібліотеках з освоєння цифрових послуг та електронного урядування. У зазначеному сегменті опитування взяли участь 73 комп'ютеризовані бібліотеки (33,9%). З'ясовано, що у 59 опитаних бібліотеках (84,9%) організовано навчання користувачів з освоєння цифрових послуг, у 11 (15,1%) така послуга для користувачів не запроваджена (діаграма 4).

4. Чи проводить бібліотека навчання для користувачів з освоєння цифрових послуг?
73 відповіді

Результати опитування свідчать, що в бібліотеках переважають навчання за індивідуальною формою, про що повідомили 28 бібліотек (54,9%), 23 (45,1%) організують навчання в групах. Протягом двох останніх років на базі бібліотек індивідуально пройшли курс навчання з освоєння електронних послуг 1897 осіб, груповою формою навчання було охоплено 2009 користувачів.

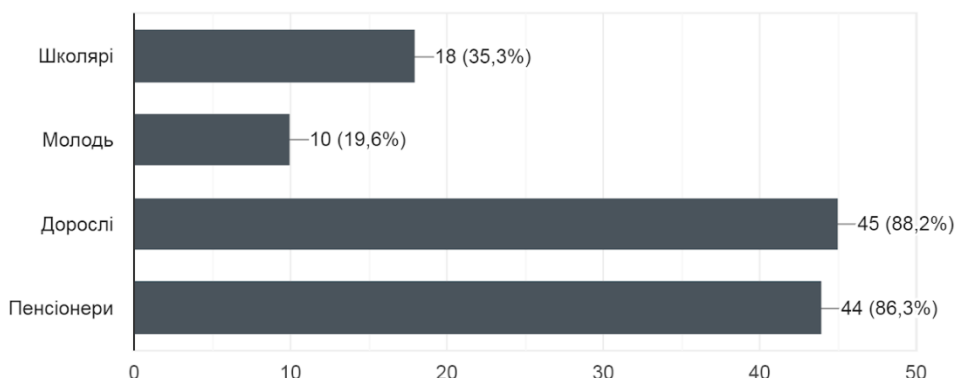
Серед основних тем, які розглядаються у ході навчання, наступні: «Електронна скринька», «Створення особистого кабінету», «Комунальні платежі», «Передача показників обліку електроенергії, газопостачання», «Реєстрація електронного кабінету абітурієнта», «Як подати електронну декларацію», «Портал державних послуг «Дія», «Дія. Цифрова освіта» і інші.

Запровадження нової послуги для громади, а саме – навчання з опанування цифрових сервісів на смартфонах, є характерним для 62,7% бібліотек, користувачі 37,3% бібліотек цієї послуги позбавлені. Найбільшим запитом у мешканців громад користується заняття з освоєння додатків: Приват24, Ощад24/7 – 36 бібліотек (81,8%), додатків з обліку та оплати комунальних платежів – 36 (81,8%), Єдиного порталу державних послуг «Дія» – 20 (45,5%).

Результати моніторингу висвітлили групи користувачів, які проходять навчання з опанування е-сервісів на базі бібліотек. Активними є дорослі мешканці територіальних громад (88,2%) та пенсіонери (86,3%). Молодь складає 35,3%, школярі – 19,6% (діаграма 5).

16. Які групи користувачів проходять навчання ?

51 відповідь

У ході моніторингу було важливо з'ясувати чому в бібліотеках не організовано навчання з освоєння цифрових сервісів. Відповіді респондентів свідчать, що основною причиною є упередженість мешканців територіальних громад до цифрових сервісів (32,3%). Як вагомий аргумент вказано на повільний інтернет (21%). 16% бібліотек зазначили, що немає бажаючих вчитися, 4% та 8% відповідно визнали низький рівень знань бібліотекаря та відсутність реклами про навчання.

Виявлено думку респондентів щодо поживлення процесу навчання користувачів цифровим послугам у бібліотеках. Для цього необхідно поліпшити технічну спроможність бібліотек та забезпечити швидкісний інтернет; сприяти подоланню упередженого ставлення громадян до цифрових послуг; покращити рекламу щодо освоєння цифрових сервісів у бібліотеці; постійно актуалізувати знання та навички бібліотекарів в освоєнні механізмів цифрового сервісу.

Для результативного методичного супроводу бібліотек області з питань організації навчання користувачів цифровим послугам з'ясовано очікування та напрямки методичного сприяння від Рівненської ОУНБ. Лідируючі позиції займають: електронна розсилка інформації про нові цифрові сервіси – 77,4% бібліотек; проведення міні-тренінгів за участі фахівців профільних установ – 74,2%; онлайн-зустрічі зі спеціалістами профільних установ, які надають цифрові послуги – 62,9%; висвітлення кращих бібліотечних практик – 51,6%; щомісячне проведення відеоконференцій «Реформи в державі...» – 50%; проведення професійного конкурсу з метою представлення кращого досвіду роботи – 14,5% бібліотек.

У ході моніторингу вивчався сегмент «Впровадження послуги «Надання доступу до електронного урядування в бібліотеці». Аналіз даних свідчить, що в опитуванні взяли участь 87 комп'ютеризованих бібліотек (40,5%). Для інтенсивного поширення послуги необхідною умовою є достатня кількість АРМ, підключених до мережі Інтернет. З'ясовано, що

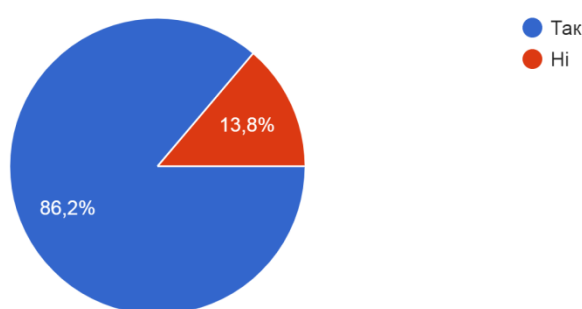
четверта частина бібліотек – 22 (25,3%) – мають лише одне інтернетизоване АРМ, два АРМ – 17 бібліотек (19,5%), 16 бібліотек (18,4%) мають три інтернетизованих місця, 9 бібліотек (10,3%) – 5 АРМ.

Для отримання доступу до публічної інформації, відкритих даних та поширення електронних послуг у 75 бібліотеках (86,2%) виділене робоче місце користувача. 12 опитаних бібліотек (13,8%) дали заперечну відповідь (діаграма б).

Діаграма б

4. Чи виділене в бібліотеці цифрове місце користувача для отримання доступу до публічної інформації, відкритих даних, електронних послуг?

87 відповідей

Важливо було виявити, якими послугами забезпечується доступ до електронного урядування у бібліотеках. З'ясовано, що найбільше затребуваними є: пошук законодавчих та нормативно-правових документів, про це зазначили 86 бібліотек (98,9%). Другу позицію займають консультації з питань доступу до публічної інформації та користування цифровими послугами – 66 бібліотек (75,9%). На третій позиції – консультаційно-практичні заняття з освоєння цифрової грамотності та інструментів і сервісів електронного урядування – 50 бібліотек (57,5%). Найменшу зацікавленість у користувачів викликає онлайн-комунікація з органами влади, яка є запитуваною у 23 бібліотек (26,4%).

З'ясовано, що бібліотеки надають своїм користувачам електронні послуги, зокрема, 79 бібліотек (90,8%) здійснюють електронну розсилку інформації користувачам про нові надходження, заходи та послуги, які запроваджує чи проводить бібліотека. Менше половини опитаних бібліотек – 36 (41,4%) – вказали, що здійснюють електронну доставку документів.

Одним із завдань моніторингу було виявлення цифрових послуг, якими найактивніше користуються відвідувачі бібліотек. Лідуючим є відвідування сайтів транспортних структур для уточнення руху транспорту, цю позицію відзначили 75 бібліотек (86,2%). Другу позицію розділять такі послуги, як: електронна пошта та замовлення товарів, ліків через Інтернет – 73 бібліотеки (83,9%). Комунальні платежі затребувані у

69 бібліотеках (79,3%). Цифрові послуги е-освіти є актуальними у 65 бібліотеках (74,7%). Найменша кількість запитів на такі цифрові послуги: Запис на відвідування відкритих пленарних засідань ВРУ – 2 бібліотеки (2,3%); Комунікація з депутатами всіх рівнів, ознайомлення з депутатськими запитами – 9 (10,3%); Електронний кабінет водія – 9 (10,3%). Найпопулярнішими цифровими послугами у громадах впродовж 2019–2020 рр. були: Замовлення товарів, ліків через Інтернет; Комунальні та інші платежі; Е-освіта.

Опитування бібліотек дозволило виявити шляхи активізації залучення громадян до користування цифровими послугами. На думку респондентів необхідно систематично проводити навчання для різних категорій громади з опанування сервісів електронного урядування – це відмітили 58 бібліотек (66,7%), 54 (62,1%) вказали на необхідність підвищення рівня знань бібліотекарів щодо цифрових сервісів. Збільшити кількість цифрових місць користувачів вважають за необхідне 49 бібліотек (56,3 %). На покращення реклами на сайті бібліотеки, в соцмережах та покращення зовнішньої реклами у публічних місцях населеного пункту вказали відповідно 33 (37,9%) і 31 (35,6%) заклади. Стільки ж бібліотек – 31 (35,6%) – вважають за необхідне покращити співпрацю з сільським головою для налагодження комунікації між органами місцевого самоврядування і громадою.

Досліджено канали поширення інформації про можливості навчання та доступу до електронних сервісів в бібліотеці. Як свідчать відповіді респондентів, найбільше поширеними є: реклама про навчання з освоєння цифрових сервісів на інформаційному стенді у бібліотеці – це відзначили 83,9% закладів, оголошення у публічних місцях населених пунктів – 51,6%; оголошення на бібліотечних сторінках соцмереж – 50% та висвітлення процесу навчання у групах у соцмережах – 48,45% бібліотек. Рекламу через електронну розсилку інформації здійснює третина бібліотек, ще стільки ж поширюють флаєри. Фактично не використовується бібліотеками для представлення громадянам можливостей навчання та доступу до цифрових послуг такий потужний ресурс як сайт громади, ним користується лише 11,5% бібліотек. 2,7% бібліотек розміщують оголошення у місцевих ЗМІ. Стільки ж бібліотек-респондентів не здійснюють рекламу нових послуг та можливостей бібліотеки.

У ході моніторингу проведено вивчення стану та перспектив розвитку послуг бібліотечного туризму в публічних бібліотеках Рівненської області з метою визначення шляхів підвищення ефективності діяльності публічних бібліотек у напрямку бібліотечного туризму та покращення асортименту сучасних бібліотечних послуг.

У онлайн-опитуванні взяли участь 54 або 10% закладів від загального числа публічних бібліотек області, серед 41 – сільські філії.

36 респондентів (67%) брали участь у заходах підвищення кваліфікації, організованих обласним чи районним методичними центрами, де розглядалися питання розвитку бібліотечного туризму. 18 (23%)

залишилися не охоплені навчанням цієї тематики, проте 9 з них реалізують послуги бібліотечного туризму на місцях.

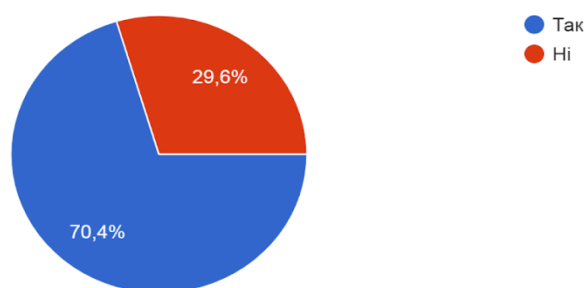
Сім спеціалістів центральних та сільських бібліотек стали учасниками навчальних заходів з питань бібліотечного туризму, однак така діяльність у їхніх закладах не набула розвитку.

Важливо було з'ясувати місце бібліотеки в інфраструктурі туристичної індустрії населеного пункту. Так, у 20 публічних бібліотеках (37%) діють інформаційно-туристичні центри, які акумулюють інформацію про туристичні можливості та ресурси місцевості та надають консультації, проводять екскурсії, інше. У 63% закладів такі центри не розгорнули роботи.

Більша половина відповідей респондентів (70,4%) доводить, що бібліотеки надають різні види послуг бібліотечного туризму; 29,6% опитаних послуги не реалізують (діаграма 7).

Діаграма 7

Чи здійснює бібліотека послуги бібліотечного туризму?
54 відповіді

Щодо хронологічних меж, то 19 закладів (50%) здійснюють послуги бібліотечного туризму більше 5-ти років, 17 бібліотек (44,7%) – 2–3 роки, близько року – 2 заклади (5,3%).

У ході вивчення необхідно було з'ясувати, які види послуг бібліотечного туризму реалізують публічні бібліотеки. Із запропонованого примірного переліку учасники вказували декілька варіантів відповідей.

Так, трійку лідерів послуг бібліотечного туризму займають:

- екскурсійні послуги – 84,2% відповідей,
- інформаційні послуги про туристичний потенціал краю – 57,9% відповідей (через соціальні мережі),
- послуги, спрямовані на задоволення культурних потреб (відвідування музейних експозицій) – 55,3% відповідей.

Дещо менше закладів формують відповідний тематичний розділ/рубрику на сайті бібліотеки (26,3%), публікують тематичні дописи на веб-сайтах органів влади, профільних партнерів, інтернет-медіа (2,6%).

Серед інших названі:

- залученість бібліотекарів та підтримка бібліотекою районних етнотурфестів, наприклад «Бурштиновий шлях»;

– популяризація краєзнавчої літератури, формування електронних баз про цікаві та унікальні історичні об'єкти краю, матеріалів про визначних особистостей села;

– організаційна підтримка діяльності інформаційно-туристичного центру в бібліотеці.

Майже половина опитаних (22) розвивають на базі публічної бібліотеки музейні експозиції. Щодо краєзнавчих напрямів, то найбільше організовано історико-краєзнавчих експозицій (56,5%), дещо менше історико-етнографічних (39,1%) та меморіальних про події, персоналії, історичний період, пов'язаний з краєм (34,8%). Однакові позиції у тематичному рейтингу належать експозиціям, присвяченим різним жанрам народного мистецтва та літераторам краю, відповідно по 21,7%. Інші краєзнавчі напрями (4,3%) не конкретизовані.

Як свідчать дані, у хронологічному розрізі найстаріші експозиції діють у Прислуцькій публічно-шкільній бібліотеці-філії №42 Березнівського району та Біленській публічно-шкільній бібліотеці Володимирецького району, відповідно 2008 й 2011 роки заснування. Більшість музейних експозицій організовані у 2012–2013 роках. Окремі бібліотеки розвивають одну експозицію, яка розкриває одну тему або різні аспекти життя місцевої громади, інші – музейний простір в середовищі однієї бібліотеки. Число експонатів – від 20 до 350 предметів.

З'ясовано, що 37 бібліотек (69%) реалізує різні види екскурсійних послуг. Із запропонованого переліку 70,3% опитаних здійснюють екскурсії селом, вулицями села, 56,8% – проводять оглядові екскурсії біля музейних експозицій, 8,1% – пропонують громаді екскурсії містом, вулицями міста. Серед інших екскурсійних послуг названі: веломандрівки, народознавчі уроки в музейному просторі бібліотеки, природничі та екологічні мандрівки.

Проаналізовано статистичні показники щодо кількості екскурсантів, які скористалися послугами публічної бібліотеки. Так, в середньому за рік, екскурсійними послугами невеликих сільських населених пунктів з однією-двома екскурсійними пропозиціями користується від 20 до 50 чоловік, до 100 туристів на рік охоплюють екскурсійними послугами бібліотеки, які розвивають декілька екскурсійних послуг.

Найбільше число користувачів екскурсійних послуг спостерігається в містах області, де: на базі бібліотек діють туристично-інформаційні центри (ТІЦ), наприклад, у Корецькій ЦРБ (4 тис. чол.); публічна бібліотека активно співпрацює з ТІЦ, як провайдер туристичних послуг, наприклад, публічні бібліотеки смт Клевань (2 тис. чол.), смт Гоща (300 чол.), а також філії ЦБС м. Рівне, де організовані музейні простори (2 тис. чол.).

Окремого вивчення потребувало питання промоції туристичної привабливості краю та реклами туристичних послуг бібліотек. Встановлено, що основними каналами поширення інформації про туристичні послуги бібліотечних закладів є соціальні мережі та тематичні

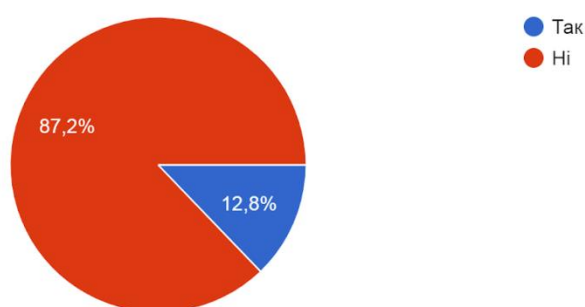
групи соцмереж, зокрема Фейсбук, виготовлення та поширення рекламної друкованої продукції (постери, буклети, листівки, оголошення), повідомлення в мас-медіа (регіональні ЗМІ, районні інтернет-портали). Бібліотечні сайти, як платформи для поширення туристичної інформації використовують переважно центральні бібліотеки. Серед інших каналів – спілкування з туристами, виставкова діяльність бібліотеки, майстер-класи.

Важливо було дізнатися, чи отримує бібліотека підтримку на розвиток туристичної діяльності (діаграма 8).

Діаграма 8

Чи отримувала бібліотека ресурсну підтримку туристичної діяльності?

39 відповідей

Більша частина опитаних – 87,2% – констатує, що бібліотека не отримувала ресурсної підтримки туристичної діяльності. Така діяльність здійснюється винятково за ініціативи самих бібліотекарів. 12,8% учасників анкетування отримували таку підтримку від органів влади, меценатів та благодійників та грантову діяльність.

Щодо вивчення інших аспектів, що впливають на діяльність бібліотеки у напрямку бібліотечного туризму, учасники анкетування звернули увагу на те, що:

– публічна бібліотека виступає учасником громадських заходів (дискусій, круглих столів), організованих місцевою владою, бізнесом, представниками туристичної індустрії, ЗМІ, де обговорюються питання можливостей розвитку туризму на селі;

– бібліотека стала місцем комунікації творчих людей краю, проведенням майстер-класів на підтримку традицій народних ремесел краю;

– посилення співпраці з місцевими органами влади дозволить якісно здійснювати промоцію туристичних можливостей краю, в т.ч. через публічні бібліотеки.

Також висловили пропозицію підтримки бібліотечного туризму через конкурси проєктів, які пропонує громадська організація «Рівненське обласне відділення Української бібліотечної асоціації».

Результати проведеного моніторингу підтвердили важливість дослідження потреб громади регіону в освоєнні цифрових технологій,

окреслили проблеми, які гальмують процес цифрової грамотності користувачів бібліотечних закладів. Аспектами їх вирішення є:

- технічний – оновлення та збільшення комп'ютерного парку бібліотек, наявність швидкісного інтернету;

- соціальний – покращення довіри громадян до органів влади та подолання упередженого ставлення до цифрових послуг;

- професійний – опанування бібліотекарями механізмів цифрового сервісу, покращення реклами щодо можливостей освоєння цифрових сервісів у бібліотеці.

**ПРОГРАМА
КРУГЛОГО СТОЛУ**

**«ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК В КОНТЕКСТІ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА»**

Дата проведення: 23 вересня 2020 року

Час проведення: 11.00–12.30 год.

Місце проведення: Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека

Модератор: *Волян Наталія Петрівна, завідувача науково-методичним відділом Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки (ОУНБ)*

10.00–10.30 – Відкриття круглого столу, виступи організаторів:

Вітальне слово

*Романюк Любов Володимирівна,
начальник управління культури і туризму
Рівненської обласної державної
адміністрації*

Культурний образ публічної бібліотеки в цифровому суспільстві

*Ярошук Валентина Петрівна, канд. іст.
наук, директор Рівненської ОУНБ,
голова ГО «РОВ УБА»,
заслужений працівник культури України*

10.30–12.00 – Основні доповіді та презентації:

Роль інформації та інформаційної грамотності у створенні цифрових компетенцій громади:

Розвиток цифрової компетенції громадянина XXI століття

*Волян Наталія Петрівна,
завідувача науково-методичним
відділом Рівненської ОУНБ*

Медіаосвіта в бібліотеці: здобутки і завдання

*Молчанова Світлана Миколаївна,
завідувача відділом Рівненської
обласної бібліотеки для дітей*

Розвиток цифрових компетенцій для життя: навички, які потрібні громадянину:

Бібліотека у зручному форматі

*Чміль Людмила Володимирівна,
завідувача публічно-шкільною
бібліотекою с. Бронне Березнівського
району*

Адаптація бібліотечних послуг для незрячих та слабозорих до «життя у цифрі»
*Усович Ірина Вікторівна,
завідуюча відділом Рівненської ОУНБ*

Цифрова освіта у бібліотеці

*Яримова Інна Миколаївна,
завідувач відділу Рівненської
обласної бібліотеки для молоді*

Школа цифрової грамотності для дорослих: е-сервіси для громади

*Боболович Михайло Іванович,
бібліотекар Рівненської ОУНБ,
тренер Навчально-тренінгового центру*

Цифрові можливості для вивчення іноземних мов

*Волкова Світлана Олександрівна,
завідуюча відділом документів
іноземними мовами Рівненської ОУНБ*

Проблеми формування цифрових компетенцій сучасного бібліотекаря:

DigiSkills бібліотекаря: можливості дистанційної освіти

*Глазунова Людмила Володимирівна,
канд. наук із соціальних комунікацій,
заст. директора з наукової роботи
Харківської державної наукової
бібліотеки ім. В. Г. Короленка, голова
Харківського обласного відділення (філії)
ВГО УБА*

*Вірютіна Катерина Миколаївна,
завідувач сектору інноватики та
професійного розвитку відділу науково-
методичної роботи Харківської
державної наукової бібліотеки
ім. В. Г. Короленка*

Формування цифрової компетентності громади засобами бібліотеки: за матеріалами моніторингів Рівненської ОУНБ

*Ступницька Світлана Петрівна,
провідний бібліотекар Рівненської ОУНБ*

12.00–12.30 – Питання/відповіді. Обговорення. Підведення підсумків. Ухвалення рекомендацій круглого столу.

Рекомендації круглого столу «Посилення спроможності публічних бібліотек в контексті цифровізації суспільства»

У сучасному суспільстві формування та розвиток цифрової компетентності громадянина є стратегічним напрямом соціально-економічних реформ. Система цифрової компетентності громадян (DigComp) стала орієнтиром для багатьох ініціатив, які допомагають забезпечити розвиток необхідних компетенцій для особистісного розвитку, соціальної інтеграції, активної громадянської позиції та зайнятості.

Публічні бібліотеки Рівненщини сформуvalи певний досвід надання доступу мешканцям своїх громад до офіційної інформації; навчають та консультують з питань комп'ютерної грамотності, користування онлайн-сервісами, сучасними каналами цифрової комунікації тощо.

Бібліотеки області підтримують курс цифровізації «Дія. Цифрова освіта», пропонуючи громадам доступ до безкоштовного навчання на онлайн-платформі, консультують під час навчання, популяризують інформацію про проєкт «Дія. Цифрова освіта».

Відбувається трансформація системи підвищення кваліфікації бібліотечних працівників: пропонуються навчальні заходи з питань інформаційної та медійної грамотності, освітні онлайн-ресурси та інформаційні продукти, дистанційне навчання для розвитку цифрових знань.

Заслухавши повідомлення спікерів, учасники круглого столу рекомендують:

Публічним бібліотекам області:

1. Лобіювати перед місцевими органами влади питання включення публічних бібліотек, їх цифровізацію в Програми соціально-економічного розвитку громад, Програми розвитку культури.

2. Розробити Стратегію розвитку публічної бібліотеки з урахуванням ключових компетенцій сучасної людини для навчання впродовж життя задля підвищення особистого потенціалу, соціальної інтеграції, активного громадянства.

3. Комп'ютеризувати традиційні види бібліотечної діяльності: комплектування, систематизацію, каталогізацію, організацію фондів, абонементної справи, книгообміну, збереження фондів, обслуговування читачів.

4. Перебудувати структуру закладу для взаємодії з цифровим середовищем. Організувати роботу сервісних служб з оцифрування документів, створення електронних баз даних, надання електронних послуг.

5. Формувати цифровий ресурс для збереження спадщини краю та надання доступу користувачам до нього.

6. Взяти до уваги постійно зростаючий попит суспільства на підвищення рівня інформаційної та цифрової грамотності. Врахувати поширення та розвиток мобільних пристроїв та додатків для роботи у

хмарних технологіях для удосконалення роботи бібліотек, зокрема реалізації проектів для промоції читання та підтримки інтересу книги.

7. Активізувати програмно-проектну діяльність, спрямовану на перетворення бібліотек у цифрові інформаційні центри, які об'єднують людей на основі культурних та інтелектуальних потреб і цінностей.

Обласним та районним методичним центрам:

1. Акумулювати успішні практики бібліотек області у напрямі цифровізації публічних бібліотек, опанування цифрових компетентностей дорослими, впровадження програм навчання медіаграмотності для різних вікових груп населення та інтернет-безпеки для дітей та учнівської молоді.

2. Розробити комплексну програму **підвищення** кваліфікації бібліотекарів області з урахуванням системи цифрової компетентності.

Органам місцевої влади:

1. Сприяти модернізації матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек відповідно до європейських стандартів, передбачених Стратегією розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», в т.ч. через конкурси проектів, розроблених комунальними закладами та інститутами громадянського суспільства.

2. Спрямувати бібліотеки на формування на їхній базі коворкінг-просторів для роботи, навчання, спілкування, обміну ідеями представників місцевих громад.

3. Забезпечити побудову нової моделі надання бібліотечних послуг з впровадженням нових цифрових інструментів або платформ задля задоволення потреб громадян у публічній інформації, забезпечення їх доступу до державних та регіональних електронних інформаційних ресурсів, надання консультативних послуг з питань електронного оформлення звернень до органів державної влади.

ГО «Рівненське обласне відділення Української бібліотечної асоціації»:

1. Звернутися до Українського культурного фонду з пропозицією грантової фінансової підтримки (наприклад, малоцінних необоротних матеріальних активів, придбання основних засобів) ініціатив у сфері культури, що спрямовані на цифровізацію процесів створення культурних продуктів (ресурсів), надання жителям цифрових культурних та інформаційних послуг публічними бібліотеками на сталій або довготривалій основі.

2. Поширювати успішні практики в професійному та громадському середовищі. Забезпечити підтримку таких ініціатив через конкурси організації.

Ухвалено учасниками круглого столу «Посилення спроможності публічних бібліотек в контексті цифровізації суспільства» 23.09.2020 р.

Наукове видання

Посилення спроможності публічних бібліотек в контексті цифровізації суспільства

Матеріали круглого столу,
м. Рівне, 23 вересня 2020 року

Відповідальний за випуск
В. П. Ярощук, заслужений працівник культури України